

MUSIQA TA'LIMIDA SAMARALI PEDAGOGIK MULOQOT VA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING O'ZARO BOG'LIQLIGI

G.Shadiyeva

Qo'qon davlat universiteti

Musiqa nazariyasi kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada musiqa ta'limida samarali pedagogik muloqot va ta'lim sifatini oshirish o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Pedagogik muloqotning ta'lim jarayonidagi o'rni, uning o'quvchilarning musiqiy bilimlari, ijrochilik mahorati, ijodiy tafakkuri va estetik dunyoqarashini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, musiqa ta'limida o'zaro ishonch, hamkorlik, individual yondashuv, interfaol metodlar, refleksiv faoliyat va raqamli texnologiyalar asosida samarali pedagogik muloqotni tashkil etish mexanizmlari ochib berilgan. Ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi kommunikativ-pedagogik shart-sharoitlar va metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, pedagogik muloqot, ta'lim sifati, kommunikativ kompetensiya, pedagogik hamkorlik, musiqiy tafakkur, ijodiy faollik, estetik tarbiya, interfaol metodlar, refleksiya.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish, ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ta'lim sifatini oshirishni ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilamoqda. Mazkur jarayonda pedagogik muloqot ta'limning mazmuni, metodlari va natijalarini o'zaro bog'lovchi muhim pedagogik omil hisoblanadi. Ayniqsa, musiqa ta'limida samarali muloqotning ahamiyati yanada ortadi, chunki musiqa san'ati insonning hissiy olami, estetik qarashlari, badiiy tafakkuri va ma'naviy dunyosiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Musiqa ta'limining o'ziga xos xususiyati shundaki, unda nazariy bilimlarni o'zlashtirish, amaliy ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirish, musiqiy asarlarni idrok etish, tahlil qilish va badiiy talqin etish jarayonlari o'zaro uyg'unlashadi. Bu jarayonlarning samarali kechishi o'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi pedagogik munosabatlarning mazmuni va sifatiga bog'liq. O'qituvchining bilimlarni tushunarli yetkazishi, ta'lim oluvchilarni faol tinglashi, ularning fikrlarini qadrlashi va ijodiy tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi ta'lim samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik muloqot - o'qituvchi va ta'lim oluvchilar o'rtasida ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirishga qaratilgan o'zaro munosabatlar tizimidir. Uning mazmuni axborot almashish, o'zaro tushunish, hissiy munosabat bildirish, hamkorlikni tashkil etish va pedagogik ta'sir ko'rsatish kabi tarkibiy jarayonlarni qamrab oladi. Samarali pedagogik muloqot esa o'zaro hurmat, ishonch,

ochiqlik, empatiya, pedagogik takt va hamkorlik tamoyillariga asoslanadi. Musiqa ta’limida pedagogik muloqotning samaradorligi, avvalo, o’qituvchining kasbiy va kommunikativ kompetensiyalariga bog’liq. O’qituvchi nafaqat musiqiy nazariya va ijrochilik bo’yicha chuqur bilimga, balki ta’lim oluvchilarning psixologik xususiyatlarini anglash, ularning qiziqishlarini aniqlash, ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarish va turli pedagogik vaziyatlarda maqbul muloqot usullarini tanlash qobiliyatiga ham ega bo’lishi lozim. Shu jihatdan pedagogik muloqot musiqa o’qituvchisining kasbiy mahoratini namoyon etuvchi muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Samarali pedagogik muloqot va ta’lim sifatining o’zaro bog’liqligi, birinchi navbatda, ta’lim oluvchilarning o’quv faoliyatidagi faolligi orqali namoyon bo’ladi. O’qituvchi bilan erkin va ishonchli muloqot o’rnata olgan ta’lim oluvchi savollar berishga, o’z fikrini bildirishga, musiqiy asarlarni mustaqil tahlil qilishga va ijodiy topshiriqlarni bajarishga faolroq intiladi. Bunday muhitda ta’lim jarayoni bir tomonlama axborot uzatish shaklidan o’zaro fikr almashish va hamkorlikka asoslangan faoliyatga aylanadi. Musiqa mashg’ulotlarida ta’lim oluvchilarning musiqiy idroki, eshitish qobiliyati, ritmik sezgisi, melodik tafakkuri va ijrochilik mahoratini rivojlantirish ko’p jihatdan o’qituvchining tushuntirish, ko’rsatish, tinglash va fikr-mulohaza bildirish usullariga bog’liq. Masalan, musiqiy asarni o’rganish jarayonida o’qituvchi uning janri, shakli, xarakteri va ifoda vositalarini izohlash bilan birga, ta’lim oluvchilarning mustaqil kuzatishlari va shaxsiy talqinlarini ham muhokamaga jalb qilishi mumkin. Bunday yondashuv musiqiy bilimlarni chuqurroq o’zlashtirishga, tahliliy fikrlash va badiiy idrokni rivojlantirishga xizmat qiladi. Pedagogik muloqotning ta’lim sifatiga ta’sir etuvchi muhim jihatlaridan biri qulay psixologik muhitni shakllantirishdir. Musiqa ijrochiligi jarayonida ta’lim oluvchilar turli qiyinchiliklarga, jumladan, texnik xatolar, sahna hayajoni, ijodiy ishonchsizlik va jamoaviy faoliyatdagi kelishmovchiliklarga duch kelishlari mumkin. O’qituvchining bunday vaziyatlarda qo’llab-quvvatlovchi va konstruktiv munosabat bildirishi ta’lim oluvchilarning o’z imkoniyatlariga bo’lgan ishonchini mustahkamlaydi. Xatolarni jazolash yoki kamsitish vositasi sifatida emas, balki o’rganish va rivojlanish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qilish ijodiy faollikni rag’batlantiradi. Samarali pedagogik muloqotning yana bir muhim xususiyati individual yondashuvni ta’minlash bilan belgilanadi. Musiqa ta’limida ta’lim oluvchilarning musiqiy qobiliyati, ijrochilik tajribasi, eshitish sezgirligi, qiziqishlari va o’zlashtirish sur’atlari turlicha bo’lishi mumkin. Shu sababli o’qituvchi mashg’ulotlarni tashkil etishda individual farqlarni hisobga olishi, topshiriqlarni ta’lim oluvchilarning imkoniyatlariga moslashtirishi va ularning shaxsiy rivojlanish dinamikasini kuzatib borishi zarur. Individual yondashuvga asoslangan muloqot ta’lim oluvchining o’ziga xos imkoniyatlarini yuzaga chiqarish va o’quv natijalarini takomillashtirishga yordam beradi. Musiqa ta’limida ta’lim sifatini oshirishning muhim mexanizmlaridan biri interfaol metodlardan foydalanishdir. Interfaol metodlar ta’lim oluvchilarni mustaqil fikrlash, muhokama qilish, o’zaro fikr almashish va ijodiy qarorlar qabul qilishga undaydi. “Musiqiy munozara”, “Aqliy hujum”, “Ijodiy loyiha”, “Jamoaviy tahlil”, “Musiqiy

viktorina” va “Muammoli vaziyat” kabi metodlar pedagogik muloqotning mazmunini boyitadi.

Masalan, “Musiqiy munozara” metodida ta’lim oluvchilar muayyan asarning badiiy mazmuni, ijro uslubi, musiqiy ifoda vositalari va estetik xususiyatlari yuzasidan o’z fikrlarini bildiradilar. O’qituvchi esa muhokamani tashkil etuvchi va yo’naltiruvchi sifatida faoliyat yuritadi. Bunday jarayonda ta’lim oluvchilar bir-birini tinglash, dalillar keltirish, turli qarashlarni qiyoslash va o’z nuqtayi nazarini asoslash ko’nikmalarini egallaydilar. Natijada musiqiy bilimlarni o’zlashtirish bilan birga kommunikativ va tahliliy kompetensiyalar ham rivojlanadi. Jamoaviy ijrochilik faoliyati ham pedagogik muloqot va ta’lim sifati o’rtasidagi bog’liqlikni namoyon etuvchi muhim vositadir. Xor, ansambl va orkestr mashg’ulotlarida har bir ijrochining faoliyati umumiy badiiy natijaga ta’sir ko’rsatadi. Bunda ijrochilar bir-birini tinglashi, ritmik va melodik uyg’unlikni saqlashi, dirijyor yoki rahbar ko’rsatmalarini tushunishi hamda jamoaviy ijro talablariga rioya qilishi zarur. O’qituvchi tomonidan samarali tashkil etilgan muloqot jamoada hamkorlik, mas’uliyat, o’zaro hurmat va ijodiy intizomni shakllantiradi. Bu esa ijro sifatini yaxshilash bilan birga, ta’lim oluvchilarning ijtimoiy va kommunikativ ko’nikmalarini ham rivojlantiradi. Zamonaviy musiqa ta’limida raqamli texnologiyalardan foydalanish pedagogik muloqotning yangi imkoniyatlarini yuzaga chiqaradi. Elektron ta’lim platformalari, audio-video yozuvlar, musiqiy tahlil dasturlari va masofaviy muloqot vositalari orqali o’qituvchi ta’lim oluvchilarning mustaqil faoliyatini kuzatishi, individual fikr-mulohazalar bildirishi va o’quv materiallarini boyitishi mumkin. Masalan, ta’lim oluvchilar o’z ijrolarini yozib, o’qituvchiga yuborishlari, ijrodagi kamchiliklar va yutuqlar yuzasidan tavsiyalar olishlari mumkin. Bunday yondashuv o’quv jarayonining uzluksizligini ta’minlashga va individual ta’lim ehtiyojlariga mos pedagogik yordam ko’rsatishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, raqamli muloqot vositalaridan foydalanishda ularning ta’limiy maqsadlarga muvofiqligi, axborot xavfsizligi, raqamli etika va jonli muloqot bilan uyg’unligi e’tiborga olinishi lozim. Raqamli texnologiyalar o’qituvchi va ta’lim oluvchi o’rtasidagi bevosita muloqotning o’rnini to’liq egallamasdan, uni mazmunan to’ldiruvchi vosita sifatida qo’llanilishi maqsadga muvofiq. Pedagogik muloqot va ta’lim sifati o’rtasidagi bog’liqlikni ta’minlashda refleksiv faoliyat ham muhim ahamiyatga ega. Refleksiya o’qituvchi va ta’lim oluvchilarning o’z faoliyatini tahlil qilish, erishilgan natijalarni baholash va keyingi rivojlanish yo’nalishlarini belgilash jarayonidir. Mashg’ulot yakunida ta’lim oluvchilarga o’zlashtirilgan bilimlar, ijro jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklar, jamoaviy faoliyatdagi ishtirok va shaxsiy yutuqlar yuzasidan fikr bildirish imkoniyatini yaratish lozim. O’qituvchi esa o’zining tushuntirish usullari, muloqot shakllari, topshiriqlar mazmuni va baholash mezonlarini tahlil qilib borishi zarur. Bunday yondashuv ta’lim jarayonini muntazam takomillashtirishga xizmat qiladi. Musika ta’limida samarali pedagogik muloqotni rivojlantirishning yana bir muhim yo’nalishi milliy musiqiy meros va umuminsoniy qadriyatlarni ta’lim jarayoniga uyg’unlashtirishdir. O’zbek xalq qo’shiqlari, maqom san’ati, an’anaviy ijrochilik va

folklor namunalarini o‘rganish jarayonida ustoz-shogird an‘analari, milliy qadriyatlarga hurmat, san‘atga sadoqat va ijodiy mas‘uliyat kabi fazilatlarni shakllantirish mumkin. Bunda o‘qituvchi milliy musiqiy merosni o‘rgatish bilan birga, uning mazmuni, tarixiy ahamiyati va estetik xususiyatlari yuzasidan ochiq muloqot tashkil etishi muhimdir. Bu esa ta’lim oluvchilarning musiqiy dunyoqarashini kengaytirish va milliy madaniy merosga ongli munosabatini rivojlantirishga yordam beradi. Musiqi ta’limida samarali pedagogik muloqot va ta’lim sifatining o‘zaro bog‘liqligini ta’minlash uchun kommunikativ-pedagogik mexanizmlarni tizimli ravishda tashkil etish zarur. Bunda o‘qituvchining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, ta’lim oluvchilar bilan ishonchli munosabat o‘rnatish, individual yondashuvni kuchaytirish, interfaol metodlardan foydalanish, ijodiy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va refleksiv baholashni joriy etish muhim vazifalar hisoblanadi. Ushbu mexanizmlarning o‘zaro uyg‘unligi ta’lim jarayonining mazmuni va natijalarini takomillashtirishga imkon beradi. Ta’lim sifatini baholashda faqat o‘zlashtirilgan nazariy bilimlar yoki ijrochilik natijalarini hisobga olish bilan cheklanmaslik lozim. Ta’lim oluvchilarning mustaqil fikrlashi, musiqiy asarlarni tahlil qilishi, ijodiy yondashuvi, jamoaviy faoliyatdagi ishtiroki va kommunikativ ko‘nikmalari ham e’tiborga olinishi zarur. Shu maqsadda musiqiy-ijodiy portfoliolar, amaliy ijro natijalari, kuzatuv varaqalari, refleksiv yozuvlar va o‘zaro baholash vositalaridan foydalanish mumkin. Bunday kompleks baholash ta’lim oluvchining rivojlanish jarayonini kengroq tahlil qilish imkonini beradi.

XULOSA

Musiqi ta’limida samarali pedagogik muloqot va ta’lim sifatini oshirish bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan, o‘zaro ta’sir va rivojlanishni ta’minlovchi pedagogik jarayonlardir. Pedagogik muloqot ta’lim oluvchilarning bilimlarni chuqur o‘zlashtirishi, musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishi, ijodiy faolligini namoyon etishi, mustaqil fikrlashi va estetik dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, musiqi ta’limida o‘qituvchi va ta’lim oluvchi o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hurmat, samimiylik va hamkorlikka asoslangan munosabatlar ta’lim jarayonining mazmunan boyishi hamda samarali tashkil etilishiga zamin yaratadi. Ta’lim sifati esa o‘qituvchi va ta’lim oluvchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning mazmuni, samaradorligi, pedagogik yondashuvlarning maqsadga muvofiqligi va ta’lim oluvchilarning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash darajasi bilan chambarchas bog‘liq. Musiqi mashg‘ulotlarida samarali muloqotning yo‘lga qo‘yilishi nazariy bilimlarni amaliy ijrochilik faoliyati bilan uyg‘unlashtirish, musiqiy asarlarni tahlil qilish, badiiy obrazlarni anglash va ijodiy izlanishlarni rag‘batlantirish imkonini beradi. Bunda o‘qituvchining kasbiy mahorati, kommunikativ kompetensiyasi, pedagogik takti va ta’lim oluvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olishi alohida ahamiyat kasb etadi. Musiqi ta’limida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, interfaol metodlar, emotsional qo‘llab-quvvatlash, refleksiv faoliyat, raqamli vositalar va jamoaviy ijodiy hamkorlikdan maqsadli foydalanish pedagogik muloqot sifatini oshirishga yordam beradi. Mazkur yondashuvlar ta’lim oluvchilarning o‘z fikrini erkin ifodalashi, musiqiy faoliyatga faol jalb etilishi, ijodiy tashabbus ko‘rsatishi va o‘z imkoniyatlarini namoyon etishi

uchun qulay pedagogik muhit yaratadi. Shu bilan birga, jamoaviy ijrochilik, musiqiy munozaralar va ijodiy loyihalar orqali ta’lim oluvchilarda o’zaro tinglash, fikr almashish, hamkorlik qilish va umumiy badiiy maqsadga erishish ko’nikmalari rivojlanadi. Shu asosda bo’lajak musiqa o’qituvchilarining kommunikativ kompetensiyalarini izchil rivojlantirish, ularni turli pedagogik vaziyatlarda samarali muloqot olib borishga tayyorlash, ta’lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan oqilona foydalanish va hamkorlikka asoslangan ijodiy muhitni shakllantirish musiqa ta’limi sifatini takomillashtirishning muhim yo’nalishlari sifatida qaralishi mumkin. Bunday yondashuv kelajakdagi musiqa o’qituvchilarining nafaqat kasbiy bilim va ijrochilik mahoratini, balki pedagogik odobi, muloqot madaniyati, ijodiy tafakkuri va ta’lim jarayonini samarali tashkil etish qobiliyatini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning II Xalqaro maqom san’ati anjumanining ochilish marosimidagi nutqi, 2024-yil 25-iyun
2. Fitrat, A. O’zbek klassik musiqasi tarixi. - Toshkent: Fan, 1993.
3. Rajabiy, Yu. Shashmaqom. - Toshkent: G’afur G’ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1978.
4. Turdiyev, Sh. O’zbek an’anaviy xonandaligida ustoz-shogird an’anasining badiiy-ijrochilik tamoyillari. -Qo’qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali, 2026, 8(5), 2252–2255.
5. Azizxonova, M., and E. Qobilova. "YoSHLARNI MUSIQIY MADANIYATI VA MA’NAVIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQIY TARBIYANING AHAMIYATI." Oriental Art and Culture 3 (2022): 51-57.
6. Qobilova, E. "THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION." QO ‘QON UNIVERSITY NEWSLETTER 12 (2024): 99-100.
7. Qobilova, E. "Musika o’qitish metodikasi va maktab repertuari." Oquv qollanma, Fargona. "Fargona" nashriyoti (2020).
8. Qobilova, E. (2023). Forming a sense of internationality in students through the traditional music of Azerbaijan. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3, 127-132.
9. E’zozxon, Q., Teshaboyeva, Z., & Ergasheva, S. D. (2024). HOZIRGI O ‘ZBEK HIKOYACHILIGINING YETAKCHI TAMOIYILLARI. University Research Base, 46-49.
10. Otto, M., & Thornton, J. (2024). TA’LIMDA MUSIQA O ‘QITISHNING AHAMIYATI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 12, 99-100.
11. Qobilova, E., Xaydarova, I., & Gulnora, R. (2024). O ‘ZBEK XALQ AN’ANALARI-TARBIYA OMILI. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(26), 192-195.
12. Қобилова, Э. Б. "ФОРМИРОВАТЬ ДУХОВНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ФОЛЬКЛОРА ЖАНРА." Oriental Art and Culture 3.1 (2022): 291-295.